

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

DIPLOMSKI RAD

**POZITIVNA ILUZIJA U LJUBAVNIM VEZAMA I NJEZINA POVEZANOST SA
ZADOVOLJSTVOM, KVALITETOM I STABILNOŠĆU VEZE**

Ana Tokić

Mentor: Doc. dr. sc. Željka Kamenov

Zagreb, 2006.

SADRŽAJ

UVOD	1
Problemi i hipoteze istraživanja	4
METODA	5
Postupak	5
Sudionici	5
Instrumenti	6
REZULTATI	9
RASPRAVA	19
ZAKLJUČAK	28
LITERATURA	29

SAŽETAK

Pozitivna iluzija u ljubavnim vezama i njezina povezanost sa zadovoljstvom, kvalitetom i stabilnošću veze

Cilj istraživanja je bio ispitati postojanje fenomena pozitivne iluzije o partneru u ljubavnim vezama te utvrditi u kakvom je odnosu sa indikatorima uspješnosti veze: zadovoljstvom vezom, procjenom kvalitete veze i njene stabilnosti. Ispitivanje je provedeno na uzorku od 418 parova iz Hrvatske koji zajedno žive najmanje godinu dana (u braku ili izvan braka). Prema očekivanju, pronađena je pozitivna iluzija pri procjeni partnera, koja se manifestira u precjenjivanju partnerovih kvaliteta na Upiniku vrijednosti kao partnera (MVI-7) u odnosu na njegovu samoprocjenu na istom Upitniku. Nadalje, utvrđena je pozitivna povezanost veličine pozitivne iluzije sa sva tri kriterija uspješnosti veze. Parovi u kojima oba člana para u određenoj mjeri idealiziraju svog partnera najzadovoljniji su vezom i procjenjuju njezinu kvalitetu i stabilnost najvećom. Zatim slijede parovi kod kojih je samo jedan član para u pozitivnoj iluziji, a najmanje su zadovoljni i najniže procjene kvalitete i stabilnosti veze daju parovi čiji članovi nisu u pozitivnoj iluziji.

Ključne riječi: pozitivna iluzija, vrijednost kao partnera, zadovoljstvo vezom, kvaliteta veze, stabilnost veze

SUMMARY

Positive illusion in romantic relationships and its correlation with relationship satisfaction, quality and stability

The study has been conducted in order to explore the existence of positive illusion in romantic relationships and to research the nature of its correlation with the indicators of relationship achievement: relationship satisfaction, relationship quality assessment and relationship stability appraisal. The participants were 418 Croatian couples living together at least for a year (married or cohabitating). As hypothesized, the positive illusion in partner evaluation was found. It was manifested through overestimating partner's qualities on the Mate Value Inventory (MVI-7) in comparison to his own estimates on the same Inventory. Furthermore, the positive correlation between the degree of positive illusion and the three relationship achievement indicators was measured. The couples, whose members both idealized each other at some level, were found to be the most satisfied with the relationship and to give the highest ratings of the relationship quality and stability. They were followed by couples, where only one member idealized his partner. Finally, the couples, where none of the partners was in positive illusion about the other, were found to be least satisfied with the relationship and to give the lowest ratings of the relationship quality and stability.

Keywords: positive illusion, mate value, relationship satisfaction, relationship quality, relationship stability

UVOD

«Što je ljiljan među trnjem
to je prijateljica moja
među djevojkama.

Što je jabuka među šumskim stablima
to je dragi moj
među mladićima»

(Biblija, Stari Zavjet, Pjesma nad pjesmama, Prvi susret, str. 644)

Ljubav je neiscrpna inspiracija brojnim piscima i pjesnicima već od davnih vremena. Ta složena emocija je kroz povijest opjevana i hvaljena u bezbroj književnih djela. No, iskustva patnje i razočaranja neke su navela na nešto negativnije poglede na ljubav.

Tako je Marie Henri Beyle, poznatiji pod pseudonimom Stendhal, u svojoj knjizi «O ljubavi» (1947; prema Sternberg i Barnes, 1988) opisao ljubav kao artefakt. Na tu ideju je došao promatrajući kako se grančica drveta, upala u rudnik soli, kristalizira i postaje naizgled neprocjenjivo vrijedan predmet, dok je u svojoj suštini ostala obična, neugledna, bezvrijedna grančica. Povukao je analogiju s iskustvom ljubavi koje je nazvao kristalizacija. Ljubav je plod mašte, projekcija vlastitog ego-ideala na objekt koji to često ne zaslužuje. Kad stvarnost dođe na vidjelo, kristalizacija nestaje, a s njom i ljubav.

I u znanstvenim radovima nalazimo pesimističan pogled na idealizaciju partnera u ljubavi. Brickman (1987; prema Murray, Holmes i Griffin, 2003) tvrdi da ljudi racionaliziraju mane svojih partnera tako da preuveličavaju njihove vrline. Pritom se (Gottman, 1998; prema Murray i sur., 2003) mane ne transformiraju, nego su jednostavno maskirane i zasjenjene vrlinama. No takve su idealizacije vrlo nestabilne te mogu čak pretvoriti ljubav u mržnju kada iluzija nestane. Pristalice ovakvog pogleda na ljubav upozoravaju parove da ne idealiziraju jedno drugo, već da pokušaju realistično sagledati svoje prave osobine (Brehm, 1988; prema Sternberg i Barnes 1988). Ovakvo gledište je pronašlo potporu i u radu Swanna, Hixona i De La Rondea (1992), koji su pokazali da parovi izjavljuju manju razinu emocionalne bliskosti u braku ako ih partner doživljava pozitivnije nego se oni sami vide. Prema tome, trajno zadovoljstvo ovisi o razumijevanju partnerovih pravih kvaliteta i slabosti, o čemu je govorio i Erich Fromm (1962). «Jedino ako neko ljudsko biće poznajem objektivno, mogu ga spoznati u njegovoj osnovnoj suštini – u aktu ljubavi» (Fromm, 1965; str. 47). Kelly i sur. (1985; prema Murray, Holmes i Griffin, 1996b) su našli da je kod inicijalno najzaljubljenijih parova smanjenje ljubavi nakon braka najizraženije te sugeriraju da korist od poznavanja i razumijevanja partnerovih

pravih osobina izlazi na površinu tek kasnije u vezi, kad realizam štiti partnere od razočaranja. Možda iluzija samo pruža osjećaj lažne sigurnosti koji zapravo stvara potencijal za kasnije razočaranje i stres. Ona može partnere učiniti slijepima za postojeće nekompatibilnosti i različitosti, npr. u željenoj bliskosti (Christensen i Heavey, 1993; prema Murray i sur., 1996b) i na taj način prikriti potencijalne konflikte, ali samo privremeno. Nasuprot tome, osobe koje točnije poznaju partnerove prave attribute, izjavljuju veću sigurnost u vezi, bolje poznaju razlike u ličnostima i potrebama, što im olakšava prilagodbu, prevenirajući kasnije teškoće i osiguravajući dugoročno zadovoljstvo (Swann, Hixon i De La Ronde, 1994). Swann i sur. tvrde da partneri u početku veze žele da ih partner vrednuje što pozitivnije, ali dugoročno gledajući, osobe žele da ih partneri vide onakvima kakvi jesu te da otkriju i shvate njihove prave attribute. Štoviše, pronašli su da su parovi predaniji ako ih partneri vide sukladno njihovoj vlastitoj slici o sebi, čak i ako to uključuje potvrđivanje njihove negativne slike o sebi (Swann i sur., 1992).

Iako je u prethodnom odjeljku koncept iluzije opisan u negativnom tonu, nisu svi znanstvenici poklonici uvjerenja da iluzija rezultira negativnim ishodom. Tako su Taylor i Brown (1988; prema Taylor i Brown, 1999) predstavili koncept blagotvorne *pozitivne iluzije* kao kontrast tradicionalnim shvaćanjima mentalnog zdravlja prema kojima su se točne percepcije realiteta smatrale esencijalnim za mentalno zdravlje (sposobnost brige za druge, sposobnost osjećaja sreće i zadovoljstva, sposobnost produktivnog i kreativnog rada). Štoviše, tvrde da takve iluzije prevladavaju u normalnoj ljudskoj kogniciji i korisne su za mentalno zdravlje. Ljudi kreiraju samouzdižuće iluzije o sebi, o svojoj okolini i budućnosti. Opisali su tri međusobno povezane iluzije: 1) nerealno pozitivno samovrednovanje, 2) precjenjivanje kontrole i 3) nerealni optimizam. Pojedinaac se vidi kao bolji od prosječne osobe i vjeruje da posjeduje više znanja i pozitivnih osobina nego drugi te precjenjuje kontrolu nad situacijama u kojima slučaj igra najveću ulogu. Procjenjuje da ima više šanse od svojih vršnjaka iskusiti pozitivne događaje, dok za negativne izjavljuje obrnuto. Taylor i Brown smatraju da su za te strategije očuvanja slike o sebi odgovorni kognitivni mehanizmi koji filtriraju informacije i iskrivljavaju ih u pozitivnom smjeru. Takvi blagotvorni učinci iluzije, izgleda, nisu ograničeni samo na mentalno zdravlje, već i na fizičko zdravlje. Tako su Taylor, Kemeny, Reed, Bower i Gruenewald (2002) pokazali da su nerealistično optimistična vjerovanja o budućnosti te razini kontrole kod muškaraca zaraženih HIV-om povezana sa sporijom progresijom bolesti. Taylor, Lerner, Sherman, Sage i McDowell (2003) su u laboratorijskim uvjetima pokazali da ljudi koji postižu

visoke rezultate na varijabli samouzdanje imaju manje izražene kardiovaskularne reakcije na stres, brži oporavak kardiovaskularnog sustava te nižu osnovnu razinu kortizola. Ipak, ove blagotvorne učinke pozitivne iluzije nisu uspjela potvrditi sva istraživanja (Colvin i Block, 1994; Paulhus, 1998). Gramzow, Elliot, Asher i McGregor (2003) predlažu sljedeće objašnjenje za nedosljednost rezultata istraživanja na ovu temu. Smatraju da ono što određuje pozitivne, odnosno negativne posljedice, nije razina samoevaluacijske pristranosti, sama po sebi, već priroda motivacije iz koje proizlazi ta pristranost (samozaštita vs. samouzdanje).

Taylor i Brown (1988) ne ograničavaju koncept pozitivne iluzije na samopercepciju, već ga proširuju i na tzv. iluziju uzdizanja drugih, uz racionalu da viđenje značajnih drugih u pozitivnom svjetlu pomaže održanju pozitivne slike o sebi. Tako je pozitivna bračna iluzija pronađena u nekoliko različitih istraživačkih paradigmi. Prvo, supružnici pokazuju tendenciju vrednovanja partnera pozitivnije nego samog sebe, a u odnosu na druge ljude, i sebe i partnera procjenjuju pozitivnije (Hall i Taylor, 1976; prema Fowers, Lyons i Montel, 1996). Slično tome, Pomerantz (1995; prema Fowers i sur., 1996) je utvrdio da ljudi sebe i partnere ocjenjuju višim ocjenama u odnosu na druge ljude, ali procjena sebe je ipak najveća. Drugo, istraživajući atribuciju odgovornosti u braku, ustanovljeno je da zadovoljni parovi za pozitivne događaje u braku u većoj mjeri pripisuju zasluge partneru nego što ih partner pripisuje sam sebi, a za negativne događaje pripisuju sebi više krivice nego što im partner pripisuje (Fincham i sur., 1987; Fincham i Bradbury, 1989; prema Fowers i sur., 1996). Fincham i sur. su takav atribucijski obrazac nazvali *partnerocentrična pristranost atribucije*. Pristranost tog tipa nije pronađena za svakodnevne događaje. Naime, kod zadovoljnih parova nema razlike u atribuciji odgovornosti između sebe i partnera, ali je kod nezadovoljnih parova pronađen suprotni obrazac atribucije koji se očituje u sklonosti pripisivanja veće krivice partneru te je u skladu s tim nazvan *egocentrična pristranost pri atribuciji* (Fincham i sur., 1987; Fincham i Bradbury, 1987; Fincham i O'Leary, 1983; Holtzworth-Munroe i Jacobson, 1985; Jacobson i sur., 1985; Kyle i Falbo, 1985; prema Fowers i sur., 1996). Treće, pokazalo se da je većina parova sklona precjenjivanju bračne stabilnosti. Npr., čak tri četvrtine sudionika u jednom istraživanju (Heaton i Albrecht, 1991; prema Fowers i sur., 1996) izjavljuje da je vrlo malo vjerojatno ili gotovo nevjerojatno da će njihov brak završiti razvodom što je nekonzistentno sa podacima o stopi razvoda koja je nesrazmjerno veća (U. S. Census Bureau, 1992; Martin i Bumpass, 1989; prema Fowers i sur., 1996). Fowers,

Lyons, Montel i Shaked (2001) su provjerili je li potcjenjivanje vjerojatnosti razvoda prisutno samo pri razmatranju vlastitog braka sudionika ili se javlja i kod procjene tuđih brakova. Pokazalo se da su sudionici tako optimistični samo kod procjene vjerojatnosti razvoda vlastitog braka, dok su pri razmatranju drugih brakova procjene vrlo pesimistične.

Istraživanja koja su proveli Murray i sur. (1994, 1996a, 1996b, 2002) ponudila su dodatne argumente u prilog postojanju pozitivne iluzije i njenim blagotvornim učincima na uspješnost veze, odnosno braka. Longitudinalno istraživanje (Murray i sur., 1996b) je pokazalo dugoročne efekte pozitivne iluzije ustanovljene u prvoj točki mjerenja. Naime, partneri izjavljuju veće zadovoljstvo, manje sukoba i manje dvojbi vezanih uz partnera što su u većoj mjeri idealizirali partnera (*projicirana iluzija*) te bili idealizirani od strane partnera (*reflektirana iluzija*) u inicijalnom mjerenju. Pokazalo se da tijekom vremena članovi para čak počinju u sebi vidjeti one kvalitete koje je njihov partner inicijalno vidio u njima. Takav nalaz sugerira (Murray, Holmes, Griffin, 2003) da pozitivna iluzija ne mora dovesti do razočaranja, jer i realnost s vremenom počinje nalikovati početnim, očito nerealistično pozitivnim i optimističnim percepcijama. Isto tako, osobe su tijekom vremena približile definicije svojih idealnih partnera percepciji svog aktualnog partnera, što ukazuje na fleksibilnost motivacijskih konstruktivnih procesa. Precizno i realno razumijevanje partnerove slike o sebi nije predviđalo zadovoljstvo (Murray i sur., 1996a), ili je ta predikcija bila relativno uspješna samo u manjem broju analiza (Murray i sur., 1996b). Autori tvrde da parovi u pozitivnoj iluziji «nisu toliko zaslijepljeni niti skloni razočaranju, koliko su vidoviti, kreirajući tijekom vremena stvarnost prema vlastitim željama» (Murray i sur., 1996b, str.1173).

Problemi i hipoteze istraživanja

Pregled dosadašnjih istraživanja pozitivne iluzije u ljubavnim vezama ilustrira kontroverznu prirodu ovog koncepta i njegove povezanosti s mjerama uspješnosti veze. Još uvijek nije sasvim jasno u kojoj su mjeri ljudi skloni promatranju svojih životnih odabranika «kroz ružičaste naočale», predstavlja li takvo gledanje iznimku ili pravilo te povezuje li se s manjom ili većom uspješnošću veze, odnosno braka.

Kako bi se dao odgovor ili barem značajan doprinos rješenju postavljenih dilema oko iluzije u vezi, formulirana su *dva problema* ovog istraživanja. *Prvi* je ispitati postoji li pozitivna iluzija u ljubavnim vezama parova u Hrvatskoj koji žive zajedno (bilo u braku ili izvan braka). Iako u određenoj mjeri nedosljedni, rezultati dosadašnjih istraživanja,

provedenih uglavnom na američkoj populaciji, sugeriraju postojanje takvog fenomena u partnerskim vezama. Stoga očekujem da će partneri češće procjenjivati svoje partnere u odnosu na njihove samoprocjene nego što će ih procjenjivati realno ili potcjenjivati u procjenama.

Drugi problem je ispitati odnos pozitivne iluzije sa zadovoljstvom parova u vezi, procjenom kvalitete veze i njene stabilnosti, kao mjerama uspješnosti veze. S obzirom na veću zastupljenost istraživanja koja sugeriraju pozitivne efekte pozitivne iluzije u odnosu na ona koja ukazuju na njezine negativne efekte, očekujem pozitivnu povezanost mjere pozitivne iluzije sa sva tri kriterija uspješnosti veze.

METODA

Postupak

Podaci su prikupljeni u okviru opsežnog anketnog istraživanja provedenog tijekom XV. Ljetne psihologijske škole. Provodili su ga studenti psihologije te voditelji Ljetne škole tijekom svibnja i lipnja 2005. godine. Prikupljanje podataka obavljeno je individualno na oba člana para, a tijekom ispitivanja članovi para su dobili uputu da samostalno daju odgovore na pitanja, bez međusobne komunikacije. Ispitivači su bili na raspolaganju sudionicima za eventualne nejasnoće tijekom ispunjavanja upitnika. Konstruirane su muška i ženska forma upitnika. Kako bi se osigurala potpuna anonimnost ispitivanja, svakom paru je dodijeljena šifra (kako bi se kasnije mogli spojiti podaci članova para) te su nakon završetka ispunjavanja upitnika dobili omotnice u koje su priložili ispunjene upitnike.

U okviru ovog diplomskog rada opisani su samo oni elementi korištenog instrumentarija koji su relevantni za odgovore na postavljene probleme. Detaljniji opis strukture ispitivanog uzorka kao i karakteristika instrumenata od kojih se sastoji primijenjeni upitnik može se pronaći u publikaciji XV. Ljetne psihologijske škole (Kamenov, Tadinac, Jelić i Hromatko, u tisku).

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 418 parova iz Hrvatske (većinom iz šireg područja Zagreba, Osijeka i Splita), a odabrani su na temelju dva kriterija: zajednički život u trajanju

od najmanje godinu dana (u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici) i samostalno privređivanje barem jednog člana para.

Raspon dobi muških sudionika kreće se od 20 do 79 godina. Distribucija sudionika prema dobi je bimodalnog oblika, 34% muškog uzorka čine sudionici dobi između 25 i 35 godina, a 35% sudionici između 45 i 55 godina starosti. Dob sudionica kreće se u rasponu od 18 do 75 te je također bimodalno distribuirana. Sudionice između 23 i 31 godinu starosti čine 28% uzorka, a sudionice dobi između 41 i 55 godina čak 45%.

Obrazovna struktura uzorka pokazuje da je najveći broj sudionika srednje stručne spreme (49% muškaraca i 44% žena), ali su u znatnom broju zastupljeni i visokoobrazovani pojedinci (33% muškarca i 35% žena).

U uzorku je 77% zaposlenih muškaraca i 76% zaposlenih žena. U kategoriji nezaposlenih i osoba koje se brinu o kućanstvu je 4% muškarca i 14% žena. Uzorak obuhvaća 10% umirovljenika i 5% umirovljenica.

Od ukupnog broja parova 82% živi u braku, a 18% u izvanbračnoj zajednici. Prevladavaju parovi čiji zajednički život traje do 10 godina (oko 40%) te oni koji zajedno žive između 20 i 30 godina (oko 33%).

Instrumenti

Procjena izraženosti osobina važnih za poželjnog partnera

Vrijednost kao partnera (eng. *mate value*) je relativno nov koncept proizašao iz evolucijske psihologije. Pojam je prvi uveo Symons (1987), a predstavlja stupanj u kojem pojedinac posjeduje karakteristike poželjne suprotnom spolu. Iako svi ljudi teže partneru visoke vrijednosti, jer takav odabir povećava vjerojatnost preživljavanja potomstva, taj izbor je ograničen razinom vlastite vrijednosti. Osoba visoke vrijednosti je u potražnji te ima veću mogućnost izbora od osobe niske vrijednosti kao partnera. Stoga osobe visoke vrijednosti većinom biraju partnere visoke vrijednosti. Osobe niske vrijednosti također preferiraju osobe visoke vrijednosti, no radi njihove nedostižnosti ulaze u veze s osobama niže vrijednosti (Shackelford, 1998).

Inventar vrijednosti kao partnera (*Mate Value Inventory, MVI-7*; Kirsner, Figueredo i Jacobs, 2003) sastoji se od 17 osobina koje su se pokazale važnima pri odabiru partnera (ambiciozan, privlačno lice, privlačno tijelo, želi djecu, zainteresiran za seks, vjeran

partnerici, financijski osiguran, velikodušan, dobar smisao za humor, dobro zdravlje, nezavisan, inteligentan, blag i pun razumijevanja, odan, odgovoran, društven, emocionalno stabilan).

Zadatak sudionika je na tim osobinama procijeniti sebe i svog partnera na skali od -3 do +3 (-3=uopće se ne odnosi na mene/partnera, +3=u potpunosti se odnosi na mene/partnera). Ukupni rezultat predstavlja globalnu mjeru vrijednosti osobe kao partnera, a izražen je kao aritmetička sredina odgovora na pojedinim česticama. Raspon rezultata varira od 1 do 7. Cronbachov alpha varira od 0.86 do 0.91, ovisno o tome koga se procjenjuje, što ukazuje na zadovoljavajuću pouzdanost tipa internalne konzistencije ovog instrumenta (Kirsner i sur., 2003).

U analizi su korištene četiri osnovne varijable: *muška samoprocjena vrijednosti kao partnera*, *ženska samoprocjena vrijednosti kao partnerice*, *muška procjena partneričine vrijednosti kao partnerice* i *ženska procjena partnerove vrijednosti kao partnera*. U svrhu odgovora na postavljene probleme izvedene su dvije dodatne varijable: profit odabirom partnera i rezidualna iluzija. *Profit odabirom partnera* operacionaliziran je kao razlika između procjene partnera/ice i procjene samog sebe. Pozitivan rezultat ukazuje na profitabilni odabir, dok negativan rezultat ukazuje na gubitak odabirom. *Rezidualna iluzija* je veličina iluzije koja preostaje nakon što se od sudionikove procjene partnera oduzme partnerova samoprocjena koja je već sama po sebi opterećena pozitivnom iluzijom o sebi (Taylor i Brown, 1988). Pozitivan rezultat ukazuje na precjenjivanje vrijednosti partnera/ice u odnosu na njegovu/njezinu samoprocjenu svojih kvaliteta, dok negativan rezultat ukazuje na potcjenjivanje partnera/ice u odnosu na njegovu/njezinu samoprocjenu. U nedostupnosti bolje mjere, pojedinčeva samoprocjena je u ovom istraživanju tretirana kao aproksimacija realiteta, iako je ona već kontaminirana pozitivnom iluzijom o sebi.

Mjere uspješnosti veze

Kako bi se ispitala povezanost izraženosti pozitivne iluzije u vezi sa uspješnošću te veze korištena su tri kriterija uspješnosti: kvaliteta veze, stabilnost veze te zadovoljstvo vezom.

Kvaliteta veze izmjerena je modificiranim *Indeksom kvalitete braka* (Norton, 1983), koji se sastoji od 6 čestica. Zadatak sudionika je izraziti svoj stupanj slaganja na pet tvrdnji

(«Imamo dobru vezu.»), «Moj odnos s partnerom je vrlo stabilan.»), «Naša veza je čvrsta.»), «Moj odnos s partnerom me čini sretnom.»), «Zaista osjećam da smo partner i ja tim.») na skali od 1 do 7 (1=uoopće se ne slažem, 7=uo potpunosti se slažem) te zatim procijeniti koliko su sretni u vezi s partner/icom na skali od 1 do 10 (1=jako nesretan, 10=jako sretan). Indeks kvalitete veze izražava se kao jednostavna linearna kombinacija odgovora na svih 6 čestica, a raspon rezultata varira od 6 do 45. Koeficijent pouzdanosti ove skale je 0.88 (Feeney, Noller i Callan, 1994).

Mjeru *stabilnosti veze* čine tri elementa: potencijal za razvod, gledanje na budućnost odnosa i razmatranje alternativa. *Potencijal za razvod* (Booth i Edwards, 1983, prema Stanley, Markman i Whitton, 2002) je izražen odgovorima sudionika na tri pitanja (Jesu li ozbiljno razmišljali/ razgovarali s prijateljima/ ozbiljno razgovarali s partnerom o prekidu veze odnosno razvodu braka?). Bodovanje se vrši tako da se svaki odgovor "Da" boduje s jednim bodom, a svaki odgovor "Ne" s tri boda. Raspon rezultata varira od 3 do 9 bodova. Veći rezultat ukazuje na manji potencijal za razvod, tj. veću stabilnost. *Gledanje na budućnost odnosa* operacionalizirano je jednom česticom iz DAS-7 (Spanier, 1976). Od sudionika se traži da odabere tvrdnju koja najbolje opisuje njegovo viđenje budućnosti odnosa s partnerom. Pritom odgovor "a=jako želim da moja veza uspije i učinio bih sve da se to dogodi" nosi tri boda, odgovor "b=bilo bi lijepo da veza uspije, ali ne mogu/ne želim učiniti mnogo više od onog što sada činim da bi se to dogodilo" dva boda, a odgovor "c=moj odnos nema šanse za uspjeh i nema više ničeg što bih mogao učiniti da održim tu vezu" jedan bod. *Razmatranje alternativa* (Stanley i sur., 2002) je procijenjeno jednom česticom (Ozbiljno razmišljam o tome kako bi bilo biti u vezi s nekim drugim). Odgovor "a=gotovo nikad" nosi tri boda, odgovor "b=ponekad" dva boda, a odgovor "c=često" jedan bod. Ukupnu mjeru stabilnosti veze predstavlja jednostavna linearna kombinacija bodova na sve tri mjere, raspon rezultata može varirati od 5 do 15, a veći rezultat ukazuje na veću stabilnost veze.

Zadovoljstvo sudionika u postojećoj vezi ispitano je jednom česticom na kraju cijelog upitnika, gdje je sudionik trebao procijeniti svoj sveukupni stupanj zadovoljstva u vezi na skali od 1 do 7 (1=potpuno nezadovoljan, 7=potpuno zadovoljan).

Statistička obrada podataka provedena je pomoću statističkog programa SPSS 12.0 for Windows.

REZULTATI

Kao što je već spomenuto, u svrhu provjere hipoteze postavljene u kontekstu prvog problema, kreirana je varijabla *profit odabirom partnera* (POP = procjena partnera na MVI - samoprocjena na MVI). Pritom svi rezultati pozitivnog predznaka upućuju na percipiranu dobit odabirom partnera te su zbog jednostavnosti prikaza kodirani brojem 1. Rezultati negativnog predznaka ukazuju na određeni gubitak odabirom partnera te su kodirani brojem -1. Onim pojedincima, koji partnerovu vrijednost kao partnera doživljavaju jednakom vlastitoj vrijednosti kao partnera, pridružena je 0. Tablica 1 prikazuje rezultate muških i ženskih sudionika na toj varijabli. Ako pretpostavimo da su date procjene odraz stvarnih osobnih karakteristika sudionika, tj. ako partneri objektivno procjenjuju svoje atribute i ako se međusobno vide «u pravom svjetlu», budući da se radi o uzorku parova, možemo očekivati da će postotak muškaraca koji su profitirali odabirom partnerice odgovarati postotku žena koje su na gubitku te da će postotak muškaraca koji percipiraju gubitak odgovarati postotku žena koje percipiraju dobit odabirom partnera.

Tablica 1

Postotak muških i ženskih sudionika koji percipiraju gubitak odabirom partnera, ne percipiraju ni gubitak ni dobitak odabirom partnera, odnosno percipiraju profit odabirom partnera

Profit odabirom partnera	Postotak sudionika	
	Muškarci ($n^1=390$)	Žene ($n=379$)
Percipira gubitak (-1)	31.8	32.7
Ne percipira niti gubitak niti dobitak (0)	5.9	6.1
Percipira dobitak (1)	62.3	61.2

Napomena: Provjerena je statistička značajnost razlike u broju sudionika koji percipiraju gubitak i onih koji percipiraju dobitak za muškarce: $\chi^2(1, N=367) = 38.59; p < 0.01$ i žene: $\chi^2(1, N=356) = 32.76; p < 0.01$

No, kao što se može vidjeti iz Tablice 1, to ovdje nije slučaj. Više od 60% i muškaraca i žena smatra da je njihov izbor partnera bio isplativ, što u operantnim terminima znači da su svog partnera na MVI-7 procijenili bolje nego što su na istoj skali procijenili sebe. Tek oko 30% muškaraca te otprilike isto toliko žena procjenjuje da su na gubitku svojim

¹ Početni broj sudionika iznosi $N=418$ parova, ali u pojedinim analizama statistički program SPSS isključuje sudionike kod kojih nedostaju podaci.

odabirom partnera. Sasvim je očigledno da je iz ovih podataka logički nemoguće pretpostaviti da su procjene odraz isključivo objektivnih karakteristika partnera. Naime, ako je 60% muškaraca objektivno na dobitku, onda broj žena koje su profitirale objektivno ne može biti veći od 40%. Odnos broja sudionika koji percipiraju profit odabirom partnera i onih koji u tom pogledu percipiraju gubitak je 2:1, što može biti odraz postojanja fenomena pozitivne iluzije pri procjeni partnera.

Kako bi se ta pretpostavka točnije ispitala, kreirana je varijabla *rezidualna iluzija pri procjeni partnera* ($RI = \text{procjena svog partnera na MVI} - \text{partnerova samoprocjena na MVI}$). Tablica 2 prikazuje proporciju sudionika kod kojih je dobivena razlika pozitivnog, odnosno negativnog predznaka. Prema istom načelu kao i POP varijabla, RI varijabla je radi jednostavnosti prikaza kategorizirana u tri kategorije (-1, 0, 1).

Tablica 2

Postotak muških i ženskih sudionika koji potcjenjuju partnerove atribute u odnosu na njihovu samoprocjenu, vide partnera «u pravom svjetlu», odnosno precjenjuju njegove atribute (pozitivna RI)

Rezidualna iluzija (RI)	Postotak sudionika	
	Muškarci ($n=380$)	Žene ($n=385$)
Potcjenjuje partnerove atribute (-1)	37.6	31.7
Niti potcjenjuje niti precjenjuje partnerove atribute (0)	2.4	4.2
Precjenjuje partnerove atribute (1)	60.0	64.2

Napomena: Provjerena je statistička značajnost razlike u broju sudionika koji potcjenjuju partnera i onih koji potcjenjuju partnera za muškarce: $\chi^2(1, N=371) = 19.47; p < 0.01$ i žene: $\chi^2(1, N=369) = 42.34; p < 0.01$

Ako je pretpostavka o postojanju pozitivne iluzije pri procjeni partnera neopravdana, možemo očekivati da će broj onih koji precjenjuju partnerove vrline biti otprilike jednak broju sudionika koji te vrline potcjenjuju u odnosu na partnerovu samoprocjenu. Međutim, omjer jednih i drugih je u muškom subuzorku 1.6:1 u korist sudionika kod kojih postoji pozitivna rezidualna iluzija. Kod žena je rezidualna iluzija još izraženija, omjer onih koje precjenjuju svoje partnere i sudionica koje ih potcjenjuju je 2:1.

Nakon što su utvrđeni indikatori postojanja pozitivne iluzije u ovom uzorku parova, valja istražiti kakva je povezanost ove pojave sa uspješnošću veze. Indikatori uspješnosti veze: zadovoljstvo vezom, kvaliteta i stabilnost veze, detaljno su opisani u ranijem tekstu.

Da bismo utvrdili kakva je priroda povezanosti između postojanja pozitivne iluzije pri procjeni partnera (RI) i uspješnosti veze, provedene su tri jednostavne analize varijance u kojima je kao nezavisna varijabla uzeta prisutnost pozitivne iluzije kod oba, jednog ili nijednog partnera, a kao zavisne varijable su korištene zadovoljstvo vezom, kvaliteta veze i stabilnost veze. Analize su provedene posebno za muškarce, a posebno za žene. Prema nezavisnoj varijabli, parovi su podijeljeni u četiri kategorije: 1) nijedan partner nije u pozitivnoj iluziji, tj. kod oba partnera je predznak rezidualne iluzije negativan ili nula, 2) muškarac je u pozitivnoj iluziji, a partnerica nije, 3) žena je u pozitivnoj iluziji, a partner nije, 4) oboje su u pozitivnoj iluziji, tj. kod oba partnera je predznak rezidualne iluzije pozitivan. Tablica 3 prikazuje aritmetičke sredine i standardne devijacije na varijabli zadovoljstvo vezom izračunate posebno za svaku od navedenih kategorija te za muškarce i žene.

Tablica 3

Aritmetičke sredine i standardne devijacije na varijabli zadovoljstvo vezom ovisno o postojanju rezidualne iluzije pri procjeni partnera (RI) kod nijednog, jednog ili oba člana para.

RI	Zadovoljstvo vezom					
	Muškarci			Žene		
	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Nijedno	34	5.1	1.79	34	4.7	1.78
Muškarac	96	6.2	0.92	96	5.5	1.07
Žena	110	5.8	1.10	111	5.9	1.06
Oba člana para	117	6.5	0.74	117	6.3	0.82
Ukupno	357	5.9	1.12	358	5.6	1.17

Kao što se vizualnom inspekcijom Tablice može ustanoviti, najzadovoljnije osobe su u vezi u kojoj oba člana para procjenjuju svoje partnere na MVI-7, tj. na atributima relevantnim pri odabiru partnera. Suprotno tome, najmanje prosječno zadovoljstvo vezom dobiveno je za parove u kojima je kod oba člana para predznak RI negativan ili nula. To znači da članovi para partnera vide jednako ili u lošijem svjetlu nego se on sam procjenjuje. Trend rezultata u Tablici 3 također sugerira da je zadovoljstvo muškarca u vezi veće kad on idealizira partnericu, nego kad partnerica idealizira njega. Analogan trend se može primijetiti i na ženskom uzorku. Analizom varijance je provjerena statistička značajnost razlike u razini zadovoljstva vezom ove četiri skupine parova. I na muškom ($F(3,353)=21,28;p<.01$) i na ženskom subuzorku ($F(3,354)=21,14;p<.01$) se pokazalo da

se te skupine parova statistički značajno razlikuju prema stupnju zadovoljstva vezom. Scheffeovim post hoc testom je utvrđeno da ipak sve razlike među skupinama ne dostižu statističku značajnost (Tablica 4).

Tablica 4

Statističke značajnosti razlika u aritmetičkim sredinama na varijabli zadovoljstvo vezom između pojedinih skupina parova dobivene Scheffeovim post hoc testom.

Scheffeov test: Zadovoljstvo vezom				
RI	1	2	3	4
1. Nijedno	-	**	**	**
2. Muškarac	**	-	*	ns
3. Žena	**	ns	-	**
4. Oba člana para	**	**	ns	-

Napomena: * $p < .05$, ** $p < .01$, ns = nije statistički značajno; Rezultati iznad dijagonale odnose se na podatke dobivene na muškom uzorku, a ispod dijagonale na podatke dobivene na ženskom uzorku.

Tako se muškarci kod kojih je samo on u iluziji, ali ne i partnerica, ne razlikuju u prosječnom zadovoljstvu u odnosu na skupinu muškaraca u čijoj su vezi oba člana para u iluziji. Na ženskom uzorku statističku značajnost nije dosegla razlika u zadovoljstvu između skupina u kojima je u iluziji po jedan član para. Dakle, žene su najzadovoljnije vezom ako se i ona i partner međusobno precjenjuju, ali su jednako zadovoljne neovisno o tome idealiziraju li samo one partnera ili samo partner idealizira njih. Ipak, razlika između skupine u kojoj samo žena idealizira i skupine u kojoj se oba partnera međusobno idealiziraju dostiže statističku značajnost tek uz 6% rizika, dok je razlika između skupine gdje muškarac idealizira i skupine gdje oboje idealiziraju značajna već uz 1% rizika. Skupina u kojoj nijedan član para nije u pozitivnoj iluziji statistički se značajno razlikuje od svih ostalih skupina prema zadovoljstvu vezom, i kod muškaraca i kod žena.

Tablica 5 prikazuje aritmetičke sredine i standardne devijacije na varijabli kvaliteta veze ovisno o postojanju rezidualne iluzije pri procjeni partnera (RI) kod nijednog člana para, samo muškarca, samo žene ili oba člana para.

Trend razlika u aritmetičkim sredinama na varijabli kvaliteta veze s obzirom na prisutnost pozitivne iluzije vrlo je sličan onome na varijabli zadovoljstvo vezom. Kvaliteta veze muškaraca i žena najveća je kod parova u kojima se oba člana međusobno vide u boljem svjetlu nego što se partneri sami vide. Sukladno tome, najmanje su kvalitetne one

veze u kojima oba člana para partnera ocjenjuju jednako ili manje poželjnim nego se on sam procjenjuje.

Tablica 5

Aritmetičke sredine i standardne devijacije na varijabli kvaliteta veze ovisno o postojanju rezidualne iluzije pri procjeni partnera (RI) kod nijednog, jednog ili oba člana para.

RI	Kvaliteta veze					
	Muškarci			Žene		
	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Nijedno	30	30.3	12.38	29	27.8	12.28
Muškarac	90	39.7	5.83	95	35.9	8.87
Žena	110	37.7	7.41	108	38.9	7.47
Oba člana para	115	42.3	4.26	114	40.8	6.61
Ukupno	345	37.5	7.48	346	35.9	8.83

Analiza varijance pokazuje da su ove razlike statistički značajne i na muškom ($F(3,341)=27,17;p<.01$) i na ženskom ($F(3, 342)=22,30;p<.01$) subuzorku. Scheffeov post hoc test pokazuje da niti ovdje nisu razlike među svim skupinama dostigle statističku značajnost (Tablica 6).

Tablica 6

Statističke značajnosti razlika u aritmetičkim sredinama na varijabli kvaliteta veze između pojedinih skupina parova dobivene Scheffeovim post hoc testom.

RI	Scheffeov test: Kvaliteta veze			
	1	2	3	4
1. Nijedno	-	**	**	**
2. Muškarac	**	-	ns	ns
3. Žena	**	ns	-	**
4. Oba člana para	**	**	ns	-

Napomena: * $p<.05$, ** $p<.01$, ns = nije statistički značajno; Rezultati iznad dijagonale odnose se na podatke dobivene na muškom uzorku, a ispod dijagonale na podatke dobivene na ženskom uzorku.

Tako je na muškom subuzorku kvaliteta veze jednaka neovisno o tome je li u iluziji on ili partnerica. Također, razlika između skupine u kojoj je samo muškarac u iluziji i skupine u kojoj se oboje međusobno idealiziraju dostiže značajnost tek uz 6% rizika. Kod žena razlika u kvaliteti veze između skupine gdje je partnerica u iluziji i skupine gdje su oboje u iluziji ne dostiže značajnost, kao ni razlika između skupina gdje je samo ona,

odnosno samo on u iluziji. Kao i kod zadovoljstva vezom, skupina u kojoj nijedan član para nije u pozitivnoj iluziji statistički se značajno razlikuje od svih ostalih skupina prema kvaliteti veze, što je dobiveno i na muškom i na ženskom subuzorku.

Na trećem indikatoru uspješnosti veze, varijabli stabilnost veze, trend razlika u prosječnim aritmetičkim sredinama skupina je analogan onome kod varijabli zadovoljstva i kvalitete veze. Tablica 7 prikazuje aritmetičke sredine i standardne devijacije na varijabli stabilnost veze ovisno o postojanju rezidualne iluzije pri procjeni partnera (RI) kod nijednog, samo jednog ili oba člana para.

Tablica 7

Aritmetičke sredine i standardne devijacije na varijabli stabilnost veze ovisno o postojanju rezidualne iluzije pri procjeni partnera (RI) kod nijednog, jednog ili oba člana para.

RI	Stabilnost veze					
	Muškarci			Žene		
	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Nijedno	32	12.8	2.74	32	11.7	3.14
Muškarac	92	14.4	1.33	93	13.7	1.77
Žena	108	13.9	1.77	109	14.2	1.83
Oba člana para	113	14.6	1.30	116	14.4	1.72
Ukupno	345	13.9	1.71	350	13.5	2.07

Veza je najstabilnija kod parova gdje je pozitivna iluzija prisutna kod oba člana. Parovi čija oba člana svoje partnere na upitniku vrijednosti kao partnera procjenjuju jednako ili lošije nego se oni sami procjenjuju imaju najmanje stabilnu vezu što je vidljivo kod oba spola. Analiza varijance je pokazala značajnost tih razlika i na muškom ($F(3,341)=11.04; p<.01$) i na ženskom subuzorku ($F(3,346)=17.28; p<.01$). Iako značajne, ove razlike u stabilnosti s obzirom na postojanje RI su nešto manje izražene nego one u varijablama zadovoljstvo vezom i kvaliteta veze. Scheffeov post hoc test (Tablica 8) otkriva da se u muškom uzorku skupine u kojoj je samo on, odnosno samo ona u pozitivnoj iluziji međusobno statistički značajno ne razlikuju prema stabilnosti veze. Također, nema razlike u stabilnosti veze između skupine parova u kojima samo on idealizira partnericu i skupine parova u kojima su oboje u pozitivnoj iluziji.

Tablica 8
 Statističke značajnosti razlika u aritmetičkim sredinama na varijabli stabilnost veze između pojedinih skupina parova dobivene Scheffeovim post hoc testom.

Scheffeov test: Stabilnost veze				
RI	1	2	3	4
1. Nijedno	-	**	*	**
2. Muškarac	**	-	ns	ns
3. Žena	**	ns	-	*
4. Oba člana para	**	ns	ns	-

Napomena: * $p < .05$, ** $p < .01$, ns = nije statistički značajno; Rezultati iznad dijagonale odnose se na podatke dobivene na muškom uzorku, a ispod dijagonale na podatke dobivene na ženskom uzorku.

Kod žena je prosječna stabilnost statistički jednaka u skupini gdje su oba člana u iluziji, u skupini gdje je samo partnerica u iluziji i u skupini gdje je u iluziji samo muškarac. Kao i kod prethodna dva kriterija uspješnosti veze, prema stabilnosti veze se skupina u kojoj nijedan član para nije u pozitivnoj iluziji statistički značajno razlikuje od svih ostalih skupina.

Ako se osvrnemo na broj sudionika koji pripadaju pojedinim od četiri skupine u Tablicama 3, 5 i 7, možemo uočiti još jedan pokazatelj sklonosti pozitivnim procjenama, tj. pozitivnoj iluziji. Naime, prevladava broj parova u kojima oba člana para procjenjuju svoje partnere, dok je broj onih u kojima je predznak rezidualne iluzije kod oba člana para negativan ili nula znatno manji.

Nakon što je utvrđena veza između varijable RI, konceptualizirane kao pozitivna iluzija u viđenju svog partnera, i kriterija uspješnosti veze, potrebno je utvrditi koliko iznosi veličina te povezanosti. Veličina korelacija RI (procjena partnera na MVI-7 umanjena za njegovu samoprocjenu na istoj skali) sa kriterijima uspješnosti veze prikazani su u Tablicama 9 i 10. Tablica 9 prikazuje interkorelacije svih korištenih varijabli koje su relevantne za ovo istraživanje dobivene na muškom subuzorku: samoprocjena, procjena partnerice, profit odabirom partnerice, rezidualna iluzija, procjena zadovoljstva vezom, kvaliteta veze, stabilnost veze. Tablica 10 prikazuje matricu interkorelacija istih varijabli dobivenih na ženskom subuzorku.

Tablica 9

Interkorelacije korištenih varijabli dobivene na muškom subuzorku ($n=418$)

Varijabla	1	2	3	4	5	6	7
1. Samoprocjena na MVI-7	1						
2. Procjena partnerice na MVI-7	.573**	1					
3. Profit odabirom partnerice	-.317**	.595**	1				
4. Rezidualna iluzija	.304**	.608**	.407**	1			
5. Procjena zadovoljstva	.360**	.575**	.317**	.367**	1		
6. Kvaliteta veze	.311**	.603**	.404**	.378**	.825**	1	
7. Stabilnost veze	.197**	.397**	.257**	.253**	.566**	.577**	1

Tablica 10

Interkorelacije korištenih varijabli dobivene na ženskom subuzorku ($n=418$)

Varijabla	1	2	3	4	5	6	7
1. Samoprocjena na MVI-7	1						
2. Procjena partnera na MVI-7	.528**	1					
3. Profit odabirom partnera	-.340**	.620**	1				
4. Rezidualna iluzija	.251**	.621**	.468**	1			
5. Procjena zadovoljstva	.267**	.603**	.392**	.306**	1		
6. Kvaliteta veze	.302**	.611**	.413**	.348**	.795**	1	
7. Stabilnost veze	.157**	.452**	.323**	.278**	.558**	.562**	1

Usporedbom Tablica 9 i 10 može se ustanoviti isti obrazac interkorelacija među varijablama na muškom i ženskom subuzorku. Tako su korelacije među istim parovima varijabli u obje Tablice istog predznaka i reda veličine te su sve statistički značajne na razini rizika od 1%.

Relativno visoka korelacija između samoprocjene na MVI-7 i procjene partnera na istoj skali ($r(388)=0.573$, $r(377)=0.528$) pokazuje da su partneri koji sebe procjenjuju u boljem svjetlu skloniji i partnera procijeniti pozitivnije.

Varijabla rezidualna iluzija statistički značajno pozitivno korelira sa sva tri indikatora uspješnosti veze: zadovoljstvom ($r_m(376)=.367$, $r_z(383)=.306$), kvalitetom ($r_m(364)=.378$, $r_z(367)=.348$), i stabilnošću ($r_m(364)=.253$, $r_z(373)=.278$), što ide u prilog hipotezi postavljenoj u okviru drugog problema. Parcijalna korelacija između RI i stabilnosti, ako se kontroliraju varijable zadovoljstvo vezom i kvaliteta veze, iznosi kod

muškaraca $r(350)=.017$, a kod žena $r(358)=-.077$ te ne dostiže statističku značajnost. Najvišu korelaciju rezidualna iluzija ostvaruje s procjenom partnera na MVI-7, što je bilo i za očekivati s obzirom da o njoj kroz jednadžbu izravno ovisi. O mogućem udjelu pozitivne iluzije u percepciji profita odabirom partnera svjedoči korelacija te dvije varijable ($r_m(369)=0.407$, $r_z(368)=0.468$). Ipak, s obzirom da je varijabla POP u nešto većoj korelaciji sa kriterijima uspješnosti veze, logično je pretpostaviti da je dio varijance percepcije profita objašnjiv stvarnim profitom i vrlinama partnera.

Nakon što je utvrđena pozitivna povezanost prisutnosti pozitivne iluzije pri procjeni partnera i različitih kriterija uspješnosti veze, zanimljivo je provjeriti u kojoj mjeri razumijevanje partnerove slike o sebi predviđa zadovoljstvo, kvalitetu i stabilnost veze. Razumijevanje partnerove slike o vrijednosti sebe kao partnera je to veće što je rezultat na MVI-7 dobiven procjenjivanjem partnera sličniji rezultatu koji se na istom upitniku dobiva kad partner sam sebe procjenjuje. Preciznije, potrebno je utvrditi predviđa li manja apsolutna razlika između procjene partnerove vrijednosti kao partnera i partnerove samoprocjene vrijednosti kao partnera veću uspješnost veze, kao što bi se moglo očekivati prema hipotezi Swanna i sur. (1992, 1994). Ta apsolutna razlika u navedenim procjenama je zapravo jednaka apsolutnoj vrijednosti rezultata na varijabli RI. Tablica 11 prikazuje korelacije apsolutnih vrijednosti RI, ovisno o tome je li procjenjivač partnera muškarac ili žena, sa kriterijima uspješnosti veze kod muškaraca i žena.

Tablica 11
Korelacije apsolutnih vrijednosti rezidualne iluzije muškaraca i žena s kriterijima uspješnosti veze kod muškaraca i žena ($n=418$)

Apsolutna vrijednost RI	Zadovoljstvo vezom		Kvaliteta veze		Stabilnost veze	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Muškarci	-.223**	-.148**	-.206**	-.142**	-.123*	-.056
Žene	-.155**	-.089	-.084	-.098	.018	-.011

Kao što je vidljivo iz Tablice 11, obrazac korelacija nije istovjetan za muškarce i žene. Razumijevanje partnerove slike o vrijednosti sebe kao partnera je statistički značajno povezano s kriterijima uspješnosti samo u slučaju kad je procjenjivač partnera muškarac. Dakle, bolje poznavanje partneričine slike o vrijednosti sebe kao partnera, neovisno o tome je li slika povoljna ili nepovoljna, u određenoj mjeri predviđa zadovoljstvo i percepciju kvalitete veze kod oba člana para te stabilnost procijenjenu od strane muškarca. Negativni

predznak korelacija znači da manja apsolutna razlika u procjenama predviđa veću uspješnost veze. U slučaju kad je procjenjivač partnera žena, statističku značajnost dostiže samo korelacija apsolutne razlike u procjenama sa zadovoljstvom kod muškaraca. No, čak i statistički značajne korelacije u Tablici 8, brojčano su vrlo niske.

U Tablici 12 su prikazane interkorelacije rezidualnih iluzija pri procjeni partnera i apsolutnih vrijednosti rezidualne iluzije kod muškaraca i žena. Kao što se može vidjeti iz Tablice, veličina rezidualne iluzije nije u korelaciji s apsolutnom vrijednošću iste, što znači da su pozitivna iluzija pri procjeni partnera i razumijevanje partnerove slike o sebi ortogonalne varijable.

Tablica 12

Interkorelacije varijabli rezidualna iluzija i apsolutna vrijednost rezidualne iluzije dobivenih na muškarcima i ženama ($n=418$)

Varijabla	1	2	3	4
1. Rezidualna iluzija (muškarci)	1			
2. Rezidualna iluzija (žene)	-.365**	1		
3. Apsolutna vrijednost RI (muškarci)	-.016	-.038	1	
4. Apsolutna vrijednost RI (žene)	-.134*	.058	.266**	1

Statistički značajnom se pokazala povezanost veličine apsolutne razlike RI kod muškaraca i iste varijable kod žena. Ta korelacija je pozitivnog predznaka što znači da ako partnerica bolje poznaje i razumije partnerovu sliku o sebi, onda i on bolje poznaje i razumije njezinu sliku o sebi. Korelacija rezidualnih iluzija muških i ženskih članova para također je statistički značajna, ali je negativnog predznaka. To znači da što je on više u iluziji, to je ona manje i obrnuto.

RASPRAVA

U vidu prvog problema ovog istraživanja postavljeno je pitanje postoji li uopće pozitivna iluzija u ljubavnim vezama ili se partneri međusobno vide u potpuno pravom svjetlu. Iz provedenih analiza proizlazi nekoliko argumenata u prilog hipotezi o postojanju pozitivne iluzije u ljubavnim vezama kod parova u Hrvatskoj koji žive zajedno (bilo u braku ili izvan braka). Prvi argument proizlazi iz činjenice da oko 60% muškaraca i isto toliko žena percipira odabir partnera profitabilnim, dok svega 30% jednih i drugih percipira gubitak odabirom. Ako pretpostavimo da su date procjene odraz stvarnih osobnih karakteristika sudionika, tj. ako partneri objektivno procjenjuju svoje atribute i međusobno se vide u pravom svjetlu, budući da se radi o uzorku parova, postotak muškaraca koji su profitirali odabirom partnerice morao bi odgovarati postotku žena koje su na gubitku i obrnuto, što ovdje nije slučaj. Ako pritom uzmemo u obzir da su samoprocjene već same po sebi kontaminirane pozitivnom iluzijom o sebi (Taylor i Brown, 1988; Taylor i sur. 2002; 2003), dobiveni odnos postotaka broja «dobitnika» i «gubitnika» još više dobiva na važnosti i svjedoči o pozitivnoj iluziji u ljubavnim vezama. Naime, to znači da je kod osoba koje percipiraju profit odabirom partnera, percepcija partnera pozitivnija čak i od već idealizirane slike o sebi.

Upravo zbog postojanja pozitivne iluzije pri samoprocjenjivanju, mjera pozitivne iluzije pri procjeni partnera nazvana je rezidualnom iluzijom. Naime, to je ono što preostaje kad se od procjene partnera oduzme partnerova samoprocjena već opterećena pozitivnom iluzijom. Ako je veličina RI pozitivnog predznaka, to govori o postojanju pozitivne iluzije pri procjeni svog partnera. Ako je pak veličina RI nula ili negativnog predznaka, to može značiti da pozitivne iluzije u vezi nema, ali i da je ona izražena u manjoj mjeri od pozitivne iluzije u partnerovoj samoprocjeni. Sve u svemu, omjer broja osoba kod kojih je pronađena pozitivna iluzija i onih kod kojih pozitivna iluzija nije pronađena govori o postojanju pozitivne iluzije na globalnoj razini. Također, u skladu sa pretpostavkom o postojanju pozitivne iluzije, kao što ilustriraju Tablice 3, 5 i 7, prevladava broj parova u kojima oba člana para procjenjuju svoje partnere, dok je broj onih u kojima je predznak rezidualne iluzije kod oba člana para negativan ili nula znatno manji.

Iz navedenih argumenata slijedi da na globalnoj razini možemo govoriti o postojanju fenomena pozitivne iluzije u ljubavnim vezama, iako kod određenog broja parova ta tendencija nije pronađena. Pozitivna iluzija detektirana je i u nizu prethodnih istraživanja (Hall i Taylor, 1976; 1996; Fincham i sur., 1987; Fincham i Bradbury, 1989;

prema Fowers i sur., 1996; Taylor i Brown 1988; Murray i sur., 1994; 1996a; 1996b; 2002).

U vidu drugog problema postavljeno je pitanje povezanosti mjere pozitivne iluzije (RI) s mjerama uspješnosti veze. Parovi su podijeljeni prema prisutnosti pozitivne iluzije kod oba člana, samo muškarca, samo žene ili nijednog člana para u četiri skupine. Provedene su tri analize varijance čiji je cilj bio utvrditi postoje li razlike u prosječnim rezultatima tih četiriju skupina na varijablama zadovoljstvo vezom, kvaliteta veze i stabilnost veze (Tablice 3, 5 i 7). Analize su učinjene posebno za muškarce i za žene. Ono što se može izvući kao zajednički nazivnik svih triju analiza povezanosti prisutnosti pozitivne iluzije kod članova para i kriterija uspješnosti veze jest dosljedna superiornost veza onih parova u kojima oba člana para u određenom stupnju idealiziraju svog partnera nad vezama parova u kojima se partneri vide u pravom svjetlu ili se u određenoj mjeri potcjenjuju. Nadalje, u pojedinim analizama se ona skupina u kojoj je samo procjenjivač u iluziji pokazala statistički značajno uspješnijom u odnosu na skupinu u kojoj je procjenjivač idealiziran, a čak i analize kod kojih statistička značajnost nije dostignuta pokazuju isti trend razlika u aritmetičkim sredinama (Tablice 3, 5 i 7). Ovim je opravdana i hipoteza u okviru drugog problema da postoji određena povezanost između pozitivne iluzije o partneru i doživljaja uspješnosti veze. Čini se da je za percepciju uspješne veze nešto važnije biti u iluziji i idealizirati svog partnera nego biti predmetom partnerove iluzije, tj. biti idealiziran od strane partnera. Svakako, najuspješnije su se pokazale veze u kojima vlada obostrana iluzija, a najmanje uspješne veze kod kojih pozitivna iluzija nije prisutna ni kod jednog člana para. Ipak, treba biti oprezan prilikom zaključivanja o uzročno posljedičnom slijedu. Naime, na temelju ovakvih podataka, prikupljenih u jednoj točki mjerenja, ne možemo znati je li pozitivna iluzija prethodila uspjehu veze ili je ona upravo odraz uspješnosti veze. Za zaključke o kauzalnosti ovih procesa, trebalo bi longitudinalno pratiti razvoj odnosa kod ovih parova.

Korelacije mjere pozitivne iluzije pri procjeni partnera (RI) sa kriterijima uspješnosti veze upućuju na umjerenu pozitivnu povezanost ovih varijabli i kod muškaraca i kod žena (Tablice 9 i 10). Iako su dobivene korelacije nešto niže od očekivanih, smjer povezanosti je u skladu sa prethodnim istraživanjima (Murray i sur., 1996a; 1996b; Fowers i sur., 1996). Pritom su korelacije sa stabilnošću veze i kod muškaraca i kod žena nešto niže od korelacija pozitivne iluzije sa zadovoljstvom i kvalitetom veze. Isto tako, može se uočiti da zadovoljstvo vezom i kvaliteta veze vrlo visoko pozitivno koreliraju dok su

interkorelacije obiju varijabli sa stabilnošću veze zamjetno niže. Takav nalaz se može objasniti modelom ulaganja (Rusbult 1980; prema Aronson i sur., 2005) koji objašnjava zašto osobe ostaju u vezama. Prema modelu, zadovoljstvo vezom ovisi o omjeru dobitaka i gubitaka (što potvrđuju i umjereno pozitivne korelacije varijabli profita odabirom partnera sa procjenama zadovoljstva u vezi), uz određenu razinu očekivanja. No stabilnost veze, tj. odluka o ostanku u vezi, nije determinirana samo zadovoljstvom vezom ili percepcijom njezine kvalitete, već i stupnjem ulaganja u tu vezu te potencijalnim alternativnim vezama koje su osobi na raspolaganju. Postoje veze koje su sasvim nezadovoljavajuće, pa čak i destruktivne za jednog ili oba partnera, ali se i dalje održavaju, jer su partneri već puno uložili u nju (imovina, djeca, vrijeme provedeno u vezi itd.) i ne percipiraju zadovoljavajuće alternativne mogućnosti. U slučaju prekida veze partneri nepovratno gube sve uložene resurse, a dodatnim ulaganjem i uvjerenjem da će se na taj način povećati kvaliteta veze, osoba opravdava pretrpljene gubitke i svoj ostanak u vezi. Dakle, zadovoljstvo u vezi i percepcija kvalitete veze mogu objasniti tek jedan dio varijance stabilnosti veze, što se odražava na obrascu interkorelacija tih varijabli. U skladu sa spomenutim modelom moguće je pretpostaviti da pozitivna iluzija zapravo u određenoj mjeri determinira zadovoljstvo i kvalitetu veze, dok je njezin učinak na stabilnost veze posredan. U prilog toj pretpostavci ide i nalaz da je parcijalna korelacija između veličine rezidualne iluzije i procjene stabilnosti veze nulta, ako se kontrolira zadovoljstvo vezom i kvaliteta veze.

Murray i sur. (1996b) izvještavaju o dvije vrste učinaka pozitivne iluzije na uspješnost veze, učinku projicirane iluzije i učinku reflektirane iluzije. Rezultati ovog istraživanja idu u prilog hipotezi projicirane iluzije, tj. postoji pozitivna povezanost između stupnja u kojem osoba idealizira partnera u vezi i njezine procjene uspješnosti veze. Naime, parovi kod kojih su partneri u pozitivnoj iluziji jedan o drugome izvještavaju o većem zadovoljstvu vezom, kvaliteti veze te stabilnosti od parova kod kojih nije utvrđena prisutnost pozitivne iluzije. Za postojanje učinka idealiziranja od strane partnera (reflektirane iluzije) na procjenu kriterija uspješnosti veze u ovom istraživanju postoje određene naznake, ali one nisu izražene u toj mjeri kao što je slučaj s projiciranom pozitivnom iluzijom. Naime, Tablice 3, 5 i 7 ukazuju na trend da je percepcija zadovoljstva, kvalitete i stabilnosti veze procjenjivanih veća ukoliko je njihov partner u pozitivnoj iluziji, nego ako niti kod jednog člana para iluzija nije prisutna. Te su razlike u svim analizama dosljedno statistički značajne. Međutim, korelacija rezidualne iluzije kod

muškaraca s kriterijima uspješnosti kod njihovih partnerica statistički je značajna samo za kriterij zadovoljstvo vezom ($r(378)=0.150$; $p<.01$). Korelacija rezidualne iluzije kod žena s kriterijima uspješnosti procijenjenih od strane njihovih partnera statistički je značajna samo za kriterij kvaliteta veze ($r(368)=0.169$; $p<.01$). Čak i te korelacije koje su dosegle statističku značajnost, pripadaju u vrlo niske korelacije prema redu veličine te stoga nema smisla ulaziti u njihovu dublju interpretaciju.

Relativno visoka korelacija između samoprocjene na MVI-7 i procjene svog partnera na istoj skali i kod muškaraca (0.58) i kod žena (0.53) može upućivati na sklonost sudionika davanju općenito visokih ili niskih procjena neovisno o objektu procjene. To bi značilo da osobe koje sebe procijene kao poželjnog partnera, imaju tendenciju i svog partnera procijeniti poželjnim. Isto tako, osoba koja sebe vidi u negativnom svjetlu, sklona je kroz isti pesimistični filter promatrati i značajne druge. Ovaj se nalaz može objasniti i u skladu sa Bowlbyjevom pretpostavkom (1982) da su radni modeli o sebi i radni modeli o drugima usko povezani. Tako su pojedinci koji su sigurniji u sebe istovremeno i velikodušniji u svojim opisima partnera, previđajući pritom mane, a uveličavajući vrline. No, moguće je ponuditi i objašnjenje ove povezanosti procjena i samoprocjena na MVI-7 sukladno s teorijom socijalne razmjene (Thibaut i Kelley, 1959) u kontekstu selekcije partnera. Naime, vrijednost kao partnera odabrane osobe mora biti u okviru raspona tolerancije koji ovisi o vlastitoj vrijednosti kao partnera, vrijednosti kao partnera ostalih dostupnih partnera te vrijednosti kao partnera konkurencije (Kirsner i sur., 2002). Taj raspon tolerancije osoba treba optimalizirati na način da se otkloni opasnost odbacivanja prihvatljivog partnera ili ulaženja u odnos s partnerom neprihvatljive vrijednosti kao partnera. Pritom je osnova za usporedbu samopercipirana vrijednost kao partnera i nastoji se odabrati partner slične vrijednosti kao partnera.

Zanimljivo je primijetiti da su članovi većine parova (Tablica 3) zapravo vrlo zadovoljni svojom vezom (mogući raspon rezultata je od 1 do 7), tj. uzorak parova u ovom istraživanju je negativno asimetrično distribuiran na varijabli zadovoljstvo vezom. Slično se može utvrditi i za sve ostale varijable: kvaliteta veze, stabilnost veze, samoprocjena na MVI-7, procjena partnerice na MVI-7, rezidualna iluzija i profit odabirom. Naime, ovdje se radi o parovima koji su još uvijek zajedno, a percepcija nekvalitetne veze u kojoj su partneri nezadovoljni u mnogim bi slučajevima dovela do prekida veze te takve parove onda ne bismo obuhvatili ovim istraživanjem. Stoga ne čudi asimetrična raspodjela na ovim varijablama. Ipak, moguće je i da se dio varijance ovih

pretjerano pozitivnih procjena, bilo da se radi o samoprocjeni, procjeni partnera ili procjeni veze, može objasniti upravo pozitivnom iluzijom.

U uvodnom dijelu su navedena i istraživanja koja ne potvrđuju ili negiraju blagotvorne učinke pozitivne iluzije (npr. Swann i sur., 1992; 1994) te sugeriraju da su parovi predaniji vezi ako ih partneri vide sukladno njihovoj vlastitoj slici o sebi, čak i ako to uključuje potvrđivanje njihove negativne slike o sebi. U ovom istraživanju, statistički značajne korelacije, između procjene partnera i njegove vlastite samoprocjene ($r(383)=.425$; $p<.01$) te između procjene partnerice i njezine vlastite samoprocjene ($r(378)=.438$; $p<.01$), ukazuju na relativno dobro poznavanje partnerovih atributa. No, hipoteza Swanna i sur. tek je djelomice potvrđena. Naime, bolje poznavanje partneričine slike o vrijednosti sebe kao partnera, neovisno o tome je li slika povoljna ili nepovoljna, u određenoj mjeri predviđa zadovoljstvo i percepciju kvalitete veze kod oba člana para te stabilnost procijenjenu od strane muškarca (Tablica 11). Negativni predznak korelacija znači da manja apsolutna razlika između procjene partnerice i njezine samoprocjene predviđa veću uspješnost veze. Međutim, u slučaju kad žena procjenjuje partnera, a samoprocjenjivač je muškarac, statističku značajnost dostiže samo korelacija apsolutne razlike u procjenama sa zadovoljstvom kod muškaraca. Ovakva spolna razlika možda se može objasniti općenito nešto boljom sposobnosti žena za empatično razumijevanje drugih ljudi, tako da ta varijabla igra ulogu u predviđanju zadovoljstva i kvalitete veze samo kad je muškarac procjenjivač, gdje njegovo bolje razumijevanje žene može pridonijeti njezinom zadovoljstvu. No, čak i statistički značajne korelacije u Tablici 11, brojčano su vrlo niske. Ipak, dobiveni nalazi upućuju na moguću koegzistenciju pozitivne iluzije i razumijevanja partnerove slike o sebi kao faktora koji predviđaju zadovoljstvo i kvalitetu veze. Interkorelacije varijabli rezidualna iluzija (mjera pozitivne iluzije) i apsolutna vrijednost rezidualne iluzije (mjera razumijevanja partnerove slike o sebi) su nulte veličine, što ukazuje da se radi o ortogonalnim varijablama (Tablica 12). Ovaj nalaz je vrlo značajan, jer preusmjerava buduća istraživanja s nadmetanja između istraživača «realista» i istraživača «iluzionista» na traženje objašnjenja načina na koji razumijevanje partnerovih atributa i pozitivna iluzija u međusobnoj interakciji determiniraju ishod odnosa.

Pronađene su i naznake uzajamnosti međusobnog razumijevanja partnera. Naime, korelacija između apsolutnih vrijednosti RI kod članova para je statistički značajna i pozitivnog je predznaka (Tablica 12). Pomalo iznenađuje statistički značajna negativna povezanost veličina rezidualnih iluzija kod članova para (Tablica 12). No, za interpretaciju

te korelacije potrebno je raščlaniti formulu za dobivanje vrijednosti rezidualne iluzije. Ako je npr. muškarac u pozitivnoj iluziji, to može biti i zbog toga što se njegova partnerica jako slabo cijeni. Možda ona tada zbog svojeg niskog samopoštovanja nisko procjenjuje i njega pa je veličina rezidualne iluzije za nju negativnog predznaka. Korelacija između samoprocjena i procjena partnera je, podsjetimo se, vrlo visoka, što ide u prilog ovom objašnjenju. Osobe niskog samopoštovanja (Murray i sur., 1996a) su u manjoj mjeri sklone vidjeti svog partnera na idealizirani način i manje su zadovoljne vezom nego osobe visokog samopoštovanja, zato što (bespotrebno) sumnjaju u partnerovu naklonost (Murray i sur., 2000; prema Murray i sur., 2003). Stoga, takve osobe, zbog stalnog straha od odbacivanja, nastoje degradirati partnerove atribute kako bi smanjile gubitke i spriječile ugrožavanje vlastite slike o sebi u slučaju raskida.

Kako objasniti pozitivnu iluziju? Moguće je da je pozitivna iluzija samo jedna od manifestacija tzv. Pollyanna efekta, tj. opće ljudske sklonosti pozitivnosti. Pollyanna efekt je tendencija ljudi da u mišljenju i govoru posvećuju više pažnje pozitivnim nego negativnim aspektima njihovog konceptualnog svijeta te da se pozitivne informacije mnogo lakše procesiraju u odnosu na negativne. Taj efekt je Osgood (1964; prema Colman, 2003), otkrivši da se u pisanom govoru pozitivne riječi (npr. ljubav) pojavljuju oko deset puta češće od negativnih (npr. mržnja), nazvao Pollyanna efekt, prema tzv. sretnoj djevojci Pollyanni iz romana Eleanor H. Porter, koja je uvijek slijepo i optimistično gledala na svijet. O generalnoj prirodi fenomena pozitivne iluzije u ljubavnim vezama i njezinim širokim razmjerima govori i nalaz da su osobe koje nisu u ozbiljnoj vezi podjednako irealistično optimistične oko uspješnosti potencijalnog braka kao i osobe koje su trenutno u braku (Fowers i sur., 2001).

Pozitivna iluzija u vezi se može razmatrati i kao jedan oblik samouzdižuće pozitivne iluzije (Taylor i Brown, 1988), no povoljnije vrednovanje partnera nego samog sebe, kao i pripisivanje zasluga partneru za povoljne događaje u vezi i manje krivice za nepovoljne, ne idu u prilog ovoj hipotezi.

Povezanost pozitivne iluzije i kriterija uspješnosti veze može se djelomično objasniti kombinacijom teorije ulaganja (Rusbult 1980; prema Aronson i sur., 2005) i teorije kognitivne disonance (Festinger, 1957; prema Aronson i sur., 2005). Nakon što osoba uloži materijalne i emocionalne resurse u vezu sa partnerom, njezin je cilj ostati u toj vezi kako resursi ne bi bili izgubljeni u nepovrat. Budući da stabilnost odnosa, tj. ostanak u

vezi ovisi, između ostaloga, o zadovoljstvu vezom, osoba nastoji poboljšati kvalitetu veze kako bi bila što zadovoljnija te nastavlja ulagati nove resurse. Kako bi opravdala nova ulaganja, posebno u slučaju kad nema boljih alternativa na vidiku, osoba mora vidjeti svog partnera u pozitivnom svjetlu, kao osobu za koju se isplati truditi te svoju vezu kao vezu u koju se isplati ulagati. Ovdje se zatvara začarani krug između ulaganja i percepcije isplativosti tog ulaganja. Kreiranje i zadržavanje irealistično pozitivne slike o partneru omogućeno je selektivnim procesiranjem informacija koje su u skladu sa stavom o partneru, partnerocentričnim atribucijskim obrascem (Fincham i sur., 1987; Fincham i Bradbury, 1989; prema Fowers i sur., 1996) i racionalizacijom partnerovog ponašanja. Nejasne i dvosmislene situacije predstavljaju povoljnu priliku za djelovanje navedenih procesa. Viđenje partnera «kroz ružičaste naočale» potiče osobu na pozitivno ponašanje prema partneru, koji na to reagira također pozitivnim obrascem ponašanja. Na taj način se potvrđuje početna pozitivna slika o njemu i proročanstvo se samo ispunjava. Članovi para počinju u sebi vidjeti one kvalitete koje je njihov partner inicijalno vidio u njima, kao što su to pokazali Murray i sur. u svom longitudinalnom istraživanju (1996b). Ovakav interakcijski proces u kojem partneri postupno počinju nalikovati idealima onog drugog može objasniti istodobne efekte projicirane i reflektirane iluzije na uspješnost veze (iako ovi posljednji nisu dokazani u ovom istraživanju). Važno je pritom naglasiti da partneri mogu razviti idealizirane slike svojih partnera, a da pritom ne poriču i ne potiskuju partnerove mane (Murray i sur., 2003). Naime, isto ponašanje i ista osobina može se vidjeti na barem dva načina. Npr. tvrdoglavu osobu je moguće vidjeti i kao osobu koja «zna što hoće», a pretjerano ljubomornu osobu kao osobu kojoj je jako stalo do partnera. Holmes i Rempel (1989) smatraju da takav obrazac percepcije dobrog u lošem zahtijeva organizaciju vjerovanja i očekivanja o ljubavnoj vezi kod koje su negativne misli i sjećanja dobro povezana sa onim pozitivnijima.

Blagotvorni efekti pozitivne iluzije mogu se povezati i sa konceptom depresivnog realizma (Alloy i Abramson, 1988; prema Alloy, 1988). Naime, neka istraživanja govore u prilog pretpostavci da su depresivne osobe realnije i preciznije u prosudbama od nedeprativnih, koji su nerealno optimistični (Haaga i Beck, 1995). Čini se da su u podlozi i jednog i drugog koncepta, pozitivne iluzije i depresivnog realizma, zapravo isti ili vrlo slični procesi.

Ovom istraživanju pa tako i zaključcima proizašlim iz njega, moglo bi se uputiti nekoliko kritika, što na metodološkoj, što na konceptualnoj razini. Prva se odnosi na

uzimanje samoprocjene kao aproksimacije realne slike osobe. Sasvim je sigurno da subjektivna procjena samog sebe nije isključivo odraz realiteta, no budući da je cilj ovog rada ispitivanje pozitivne iluzije u vezi, samoprocjena opterećena pozitivnom iluzijom o sebi može samo umanjiti efekte pozitivne iluzije pri procjeni partnera, dakle pridonijeti odbacivanju postavljenih hipoteza. Naime, vrlo visoka pozitivna iluzija osobe o sebi može u potpunosti maskirati efekte pozitivne iluzije koju partner ima o njoj, jer će njezina samoprocjena biti viša od procjene koju daje partner. Imajući to u vidu, dobiveni rezultati koji potvrđuju postojanje pozitivne iluzije dobivaju jo više na važnosti.

Nadalje, kritičar može pretpostaviti da su osobe (lažno) skromne u davanju samoopisa, tj. da se opisuju manje kreposnima nego se zapravo smatraju. U tom slučaju bi nalazi o pozitivnoj iluziji bili artefakt skromnih samoprocjena. No, istraživanja sugeriraju da su pristranosti kod samoprocjena češće u smjeru samouzdanja nego umanjivanja svojih vrlina (Taylor i Brown, 1988). Isto tako, partneri se obično opisuju kreposnijima od prosječnog partnera, a postoji i tendencija viđenja vlastitih osobina kao idealnih (Murray i sur., 1996a).

Ono što se također nameće kao alternativa pozitivnoj iluziji jest davanje socijalno poželjnih odgovora. Možda ljudi žele zavarati druge prikazujući svoju vezu u nerealan pozitivnom svjetlu. Vjerojatno se određeni dio varijance pozitivne iluzije može objasniti i davanjem socijalno poželjnih odgovora, no pozitivna povezanost pozitivne iluzije i zadovoljstva vezom preostaje i nakon kontrole socijalne poželjnosti odgovora (Murray i sur., 1996a; 1996b). Također, Fowers i sur. su (1996) pokazali da su pozitivne iluzije o braku u većoj mjeri povezane s kvalitetom braka nego sa optimizmom, pesimizmom ili socijalnom poželjnošću.

Ipak, ograničenje ovog istraživanja predstavlja pozitivna pristranost uzorka. Naime, kao što je već spomenuto, distribucije sudionika na svim korištenim skalama su negativno asimetrične, što znači da se sudionici većinom grupiraju oko viših vrijednosti. Takvo smanjenje varijabiliteta na varijablama rezultira i nižim korelacijama između varijabli. Kad bismo raspolagali uzorkom koji se normalno distribuira na korištenim varijablama, možda bi i dobivene korelacije bile izraženije. Iako je «gruda snijega» pri regrutaciji sudionika zakotrljana iz akademskih krugova (studenti psihologije) i s područja velikih gradova pa bismo možda i mogli očekivati veći broj uspješnih parova, veličina asimetrije u distribuciji je prevelika da bi se mogla objasniti samo pristranošću uzorka tog tipa.

Sljedeće ograničenje se odnosi na jednokratnost prikupljanja podataka. Naime, sudionici su riješili upitnik u jednoj točki mjerenja te stoga rezultati svih provedenih analiza imaju snagu korelacijskog istraživanja. Bilo bi korisno provesti longitudinalno istraživanje u kojem bi se mogao pratiti razvoj odnosa među partnerima i mijenjanje njihovih percepcija o sebi, partneru i vezi tijekom vremena. Tada bi se mogli donijeti i neki snažniji zaključci o uzročno posljedičnim odnosima, što na temelju dostupnih podataka nije moguće. Tako bi se mogli utvrditi i dugoročni efekti pozitivne iluzije, tj. otkloniti dilemu vodi li pozitivna iluzija do sreće ili razočaranja. Svakako, treba imati u vidu da je pozitivna iluzija tek jedna od mogućih determinanti uspješnosti veze te je u interakciji sa velikim brojem drugih faktora.

Praktično se rezultati ovog istraživanja mogu implicirati u bračnoj terapiji. Naime, nalaz da je pozitivna iluzija o partneru u vezi sa zadovoljstvom i percepcijom kvalitete veze, upućuje na korisnost savjetovanja parova da se usmjere na pozitivne aspekte svog odnosa te da partnerovo ponašanje pokušaju sagledati u pozitivnom svjetlu. Važno je prekinuti začarani krug međusobnog omalovažavanja i okrivljavanja partnera za neuspjeh. Aktivno dosjećanje partnerovih vrlina te racionalizacija i opravdavanje partnerovih mana također može biti od velike koristi.

Tematika pozitivne iluzije danas pripada jednoj relativno novoj grani psihologije čiji je osnivač Martin Seligman, ravnatelj Centra za pozitivnu psihologiju na Sveučilištu Pennsylvania. Pozitivna psihologija se usmjerava na empirijsko istraživanje pozitivnih emocija, pozitivnog mišljenja i pozitivnih karakternih snaga, a njezin cilj je «učiniti svijet sretnijim mjestom, kao što je zadatak kliničkih psihologa učiniti svijet manje nesretnim mjestom» (Seligman, 2002). Na 12. godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa u Opatiji 2004. godine osnovana je i Hrvatska mreža Pozitivne psihologije (web stranica Hrvatske mreže pozitivne psihologije).

ZAKLJUČAK

Istraživanje je provedeno na uzorku od 418 ljubavnih parova iz Hrvatske koji žive zajedno barem godinu dana i od kojih barem jedan član para samostalno privređuje. Prema očekivanju, pronađena je pozitivna iluzija pri procjeni partnera, koja se očituje u precjenjivanju partnerove vrijednosti kao partnera na Upitniku vrijednosti kao partnera (MVI-7) u odnosu na njegovu samoprocjenu na istom Upitniku. Naime, oko 62% sudionika precjenjuje partnerove kvalitete na MVI-7, dok 34% sudionika podcjenjuje partnerove kvalitete.

U skladu s drugom hipotezom, utvrđena je pozitivna povezanost veličine pozitivne iluzije sa sva tri kriterija uspješnosti veze: zadovoljstvo vezom, kvaliteta veze i stabilnost veze. Pritom je povezanost pozitivne iluzije sa zadovoljstvom i kvalitetom veze zamjetno izraženija od povezanosti sa stabilnošću veze. Parovi u kojima oba člana para u određenoj mjeri idealiziraju svog partnera najzadovoljniji su vezom i procjenjuju njezinu kvalitetu i stabilnost najvećom. Zatim slijede parovi kod kojih je samo jedan član para u iluziji, a najmanje su zadovoljni i najniže procjene kvalitete i stabilnosti daju parovi čiji članovi nisu u pozitivnoj iluziji.

Budući da se radi o istraživanju korelacijske prirode, iz rezultata nije opravdano zaključivati o uzročno posljedičnom slijedu povezanih varijabli. Stoga nije evidentno je li pozitivna iluzija prethodila uspjehu veze ili je ona odraz njezine uspješnosti, odnosno jesu li zadovoljniji parovi i parovi koji kvalitetu i stabilnost veze procjenjuju većom, upravo zbog toga skloniji pozitivnoj iluziji ili ih viđenje partnera «kroz ružičaste naočale» čini zadovoljnima, a njihovu vezu kvalitetnom i stabilnom.

LITERATURA

- Alloy, L.B. (1988). *Cognitive processes in depression*. New York, Guilford Press.
- Biblija. Stari i novi zavjet. (1991). Zagreb, Kršćanska sadašnjost, Centar za koncilsku istraživanja, dokumentaciju i informacije.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and Loss*, Vol 1. London, Hogarth Press.
- Colman, A.M. (2003). *Oxford Dictionary of Psychology*. Oxford University Press.
- Colvin, C.R., & Block, J. (1994): Do Positive Illusions Foster Mental Health? An Examination of the Taylor and Brown Formulation. *Psychological Bulletin*, 116(1), 3-20.
- Feeney, J. A., Noller, P., & Callan, V. J. (1994). Attachment style, communication and satisfaction in the early years of marriage. *Advances in Personal Relationships*, 5, 269-308.
- Fowers, B.J, Lyons, E.M, & Montel, K.H. (1996). Positive Marital Illusions: Self-Enhancement or Relationship Enhancement? *Journal of Family Psychology*, 10(2), 192-208.
- Fowers, B.J, Lyons, E, Montel, K.H, & Shaked, N. (2001). Positive Illusions About Marriage Among Married and Single Individuals. *Journal of Family Psychology*, 15(1), 95-109.
- Fromm, E. (1965). *Umijeće ljubavi*. Zagreb, Matica Hrvatska
- Gramzow, R.H, Elliot, A.J, Asher, E, & McGregor, H.A. (2003). Self-evaluation bias and academic performance: Some ways and some reasons why. *Journal of Research in Personality*, 37(2), 41-61.
- Haaga, D.A.F, & Beck, A.T. (1995). Perspectives on depressive realism: Implications for cognitive theory of depression. *Behaviour Research and Therapy*, 33(1), 41-48.
- Holmes, J.G, & Rempel, J. K. (1989). Trust in close relationships. In Hendrick, C. *Review of personality and social psychology*, 10, 187-220. London, Sage.
- Kirsner, B.R, Figueredo, A.J, & Jacobs, W.J. (2003). Self, friends, and lovers: structural relations among Beck Depression Inventory scores and perceived mate values. *Journal of Affective Disorders*, 75, 131-148.
- Kamenov, Ž., Tadinac, M., Jelić, M., & Hromatko, I. (u tisku). *Izveštaj s XV. Ljetne škole*, Brač 2005.
- Murray, S.L (2002). Kindred Spirits? The Benefits of Egocentrism in Close Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(4), 563-581.
- Murray, S.L (1994). Storytelling in close relationships: The construction of confidence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20(6), 650-663.

- Murray, S.L, Holmes, J.G, & Griffin, D.W (2003). Reflections on the Self-Fulfilling Effects of Positive Illusions. *Psychological Inquiry*, 14(3&4), 289-295.
- Murray, S.L, Holmes, J.G, & Griffin, D.W (1996a): The Benefits of Positive Illusions: Idealization and Construction of Satisfaction in Close Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(1), 79-98.
- Murray, S.L, Holmes, J.G, & Griffin, D.W (1996b): The Self-Fulfilling Nature of Positive Illusions in Romantic Relationships: Love Is Not Blind, but Prescient. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(6), 1155-1180.
- Norton, R. (1983). Measuring marital quality: A critical look at the dependent variable. *Journal of Marriage and the Family*, 45, 141-151.
- Paulhus, D.L. (1998). Interpersonal and Intrapyschic Adaptiveness of Trait Self-Enhancement: A Mixed Blessing? *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(5), 1197-1208.
- Sternberg, R.J, & Barnes, M.L. (1988). *The Psychology of Love*. New Haven and London, Yale Univerity Press.
- Taylor, S.E, & Brown, J.D. (1988). Illusion and well-being: A social psychological perspective on mental health. *Psychological Bulletin*, 103(2), 193-210.
- Taylor, S.E, Kemeny, M.E, Reed, G.M, Bower, J.E, & Gruenewald, T.L. (2002). Psychological Resources, Positive Illusions and Health. *American Psychologist*, 55(1), 99-109.
- Taylor, S.E, Lerner, J.S, Sherman, D.K, Sage, R.M, & McDowell, N.K. (2003). Are Self-Enhancing Cognitions Associated With Healthy or Unhealthy Biological Profiles? *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 605-615.
- Seligman, M.E. (2002). *Authentic happiness*. New York, Free Press.
- Shackelford, T. K. (1997). Marital satisfaction in evolutionary psychological perspective. *Satisfaction in close relationships*, 7-25.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38, 15–28.
- Stanley, S.M, Markman, H.J, & Whitton, S.W. (2002). Communication, Conflict, and Commitment: Insights on the Foundations of Relationship Success from a National Survey. *Family Process*, 41, 659-675.
- Swann, W.B, De La Ronde, C, & Hixon, J.G, (1994). Authenticity and Positivity Strivings in Marriage and Courtship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(5), 857-869.
- Swann, W.B, Hixon, J.G, & De La Ronde, C. (1992). Embracing the Bitter Truth – Negative Self-concepts and Marital Commitment. *Psychological Science* 3(2), 118-121.

Symons, D. (1987). If we're all Darwinians, what's the fuss about? *Sociobiology and psychology*, Erlbaum, Hillsdale, 121–146.

<http://www.pozitivna-psihologija.com/>